

Pályamunka – 37. OTDK

Robert Schumann: Fünf Stücke in Volkston

Kérges Zsófia Eszter

1. A műsor összeállításának szempontjai

Robert Schumann Fünf Stücke in Volkston – Öt darab népies stílusban – című zeneműve a csellóirodalom megkerülhetetlen darabja. A Volkston szóról egy magyar zenésznek nehéz nem a Kodály és Bartók neveivel fémjelzett, a népzene (az ő szóhasználatuk szerint parasztszene) különböző módokon felhasználó kompozíciókra asszociálni. Schumann-nál a népzenei ihlet azonban némileg eltérő karakterű. A romantika idealizált „nép” fogalmára építő tételei nem tartalmazzak konkrét népzenei idézetet, inkább csak karaktereikben, aránylag egyszerű szövegeiben hasonlíthat népzeneire. A kompozíció tételei különböző jól megragadható karaktereket jelenítenek meg, ebből adódóan az előadó is ezen a sokszínűségeken keresztül több arcát mutathatja meg.

2. Az előadói koncepció leírása

Előadásomban elsősorban a tételek különböző karaktereit igyekszem felmutatni, valamint a tételek látens programjainak hangulatait megragadni.

3. A műalkotás történeti és elméleti kontextusának tisztázása

Robert Schumann 19. századi német romantikus zeneszerző, akinek érdekes és bonyolult személyisége műveiben rendre fellelhető. 1810-ben született Zwickauban, és 1856-ban halt meg Bonnban. Az 1840-es évek számára igen produktívak és aktívak voltak. Akkoriban Drezdában élt feleségével, a szintén zeneszerző és elismert zongorista Clara Schumann-nal és gyermekeikkel. A drezdai korszak Schumann élete egyik legeredményesebb alkotói periódusának számít, munkáinak csaknem egyharmada ekkor keletkezett. Az 1849-es év ebből az időszakból is kiemelkedik, az egyik legtermékenyebb éve volt Schumannnak. Csupán a kamarazenei terméséből ekkor keletkezett a kürtre és zongorára komponált Adagio és Allegro op. 71., az oboára és zongorára írt Drei Romanzen – Három románc – op. 91., valamint a klarinétra és zongorára komponált Fantasiestücke op. 73. Figyelemre méltó, hogy Schumann mindezen műveket a „népek tavaszának” nevezett 1848-49-es forradalmi események nyugtalan

helyzete közepette komponálta úgy, hogy ő terhes feleségével, valamint öt gyermekével közben kénytelen volt békésebb, nyugodtabb környezetbe menekülni, végül Drezda után Kreischában telepedtek le.

A Fünf Stücke in Volkston című gordonkára és zongorára komponált művének keletkezése is a drezdai korszakra tehető: a zeneszerző 1849-ben írta, majd 1851-ben adta ki a kasseli Luckhardt, aki száz tallért fizetett a kompozícióért. A darabot Schumann a lipcsei Gewandhaus egyik csellistájának, Andreas Grabaunak dedikálta, aki a szerző negyvenedik születésnapja alkalmából rendezett privát koncerten be is mutatta a darabot.

A Fünf Stücke in Volkston nyilvános ősbemutatójára azonban csak a zeneszerző halála után, 1859-ben került sor, ahol a kor egyik legismertebb csellistája, a lipcsei Conservatorie professzora, Friedrich Grützmacher, valamint Clara Schuman adták elő a darabot a Gewandhausban rendezett *soirée*-n.

A Fünf Stücke Schumann egyetlen olyan publikált műve, amelyet kifejezetten csellóra és zongorára írt. A műből létezik egy hegedűváltozat is, ezt jelzi az első kiadás címlapján az „ad libitum violine” megjegyzés. Ezt a verziót Josef Joachim 1853-ban mutatta be Göttingenben.

A kompozíció öt tételből áll, és mint ahogy a címében is jelzi, mindegyik népi stílusban, ám ez nem azt jelenti, hogy konkrét népdalt emel be a tételekbe, csupán a hangulatukat határozza meg a zeneszerzői szándék. A darab Schumann-nak a népzene – különösen a németországi és a csehországi zene – iránti régóta meglévő érdeklődését is tükrözi. Nem tekinthető kifejezetten programzenének, mégis egyes tételeiben rejtett program valósul meg, például az első tétel alcímmel is jelzett témamegjelölése, vagy a második tétel altatójellege.

A darab fő pillérei, a páratlan tételek a-mollban íródtak, hasonlóan az op. 73 és op. 94-es duókhöz, amelyek végig a-tonalításban mozognak. A második F-dúrban, a negyedik pedig D-dúrban ékelődik a páratlan tételek közé.

A zenemű első tétele a „mit Humor” előadói utasítást kapta, alcímként pedig a „Vanitas vanitatum” szerepel, amely utalás a Biblia Prédikátor Könyvének részletére, jelentése: hiábavalóságok hiábavalósága, hiúságok hiúsága. Ez Schumann egyik kedvenc szólása volt, melyet egy Goethe-versből is ismerünk, innen lehet sejteni, hogy ebben a tételben egy részeg sánta tengerészt mutat be. A „mit Humor” – humorral – jelzésnek eleget téve az ütemmutató, valamint a zongoraszólam páros lüktetés ellenére a cselló főtémája aszimmetrikus, 3-3-2-es felosztásban jelenik meg. Ezt az asszimetriát jelenítheti meg egy avatott interpretáció egy részeg tengerész botladozásaként.

A második tétel F-dúrja volt Schumann egyik legbensőségesebb, vigasztelibb hangneme, és a „langsam” – lassan – tempómegjelöléssel a mű egyetlen nyugodt, csendes tételévé vált. Ezek

eredményeképpen egy lágy, altatószerű második tételt kapunk, melynek a ritmusa miatt is folyamatos áramlása van: négyes és hármas egységek lassú váltakozása jellemzi, ezzel éri el a gyengéd, szerető gondoskodásra utaló ringató jelleget. Ezt csak egy f-moll szakasz felkavarodása szakítja meg.

A harmadik tételre szoktak a mű szíveként is hivatkozni, nemcsak a hármas szám miatt, hanem a tragikus hangvételű kísérete és a szenvedélyes, grandiózus dallamai miatt is. Ismét belső asszimetria jelenik meg. Ebben a tételben a középrészben a csellónak is több technikai kihívással kell megbirkóznia. A hegedűregiszterben írt terc- szext- és egyéb kettősfogások a csellóirodalom egyik legnehezebb állása. A zongorakíséret pedig egy másik érdekességet is rejt: Schumann a dalciklusairól vált igazán híressé. Egyik ilyen műve a Dichterliebe – Költőszerelem –, melynek Ich hab’ im Traum geweinet – Álmomban sírtam – című dala megjelenik a harmadik tétel kíséretében.

A negyedik tétel akár a mű befejezése is lehetne a D-dúr hangnem és az örömteli, vidám dallamok okán is. A tétel zeneszerzői utasítása: „nicht zu rasch”, vagyis „ne túl gyorsan”, ám ez nem jelenti azt, hogy ne lehetne erővel teli. Az eddig minden tételben jelenlévő asszimetria itt most alig jelenik meg, a meglehetősen magától értetődő szakaszok között csak egy elíziós megoldás oldja a teljesen páros struktúrákat.

Az ötödik tétel nem egy szokványos zárótétel, már csak az a-moll hangnem miatt is. Sok tekintetben a hasonló hangnemben írt Csellóverseny (op. 129) előfutára. Jelzése a „stark und markiert” – erősen és markánsan –, ebben jelzi a tétel határozottságát és vadságát. Gyors tempó, negyedekre 144-es metronómszámot ír elő Schumann. Itt is asszimetria: 5+6 ütemes egységek. Ez a tétel szolgálhatott ihletül a 19. század egyik legnépszerűbb versenyműve, Grieg zongoraversenyének egy emlékezetes szakaszának.

Emellett a ritmusra is nagyon fontos odafigyelni, hiszen az eltolt ritmusok révén Schumann itt is játszik az idővel.

Összességében kijelenthető, hogy egy rendkívül figyelemre méltó művel állnak szemben a csellisták (illetve a hegedűsök is, bár alig találni példát arra, hogy előadnák).

Források megjelölése:

<https://www.gramophone.co.uk/features/article/the-complicated-musical-genius-of-robert-schumann-by-steven-isserlis> (utolsó letöltés: 2025.01.02.)

https://www.hyperion-records.co.uk/dw.asp?dc=W12245_67661 (utolsó letöltés: 2025.01.02.)

The demotic Schumann (so what is this 'tone of the people?'): Fünf Stücke im Volkston op.102
Author(s): LEO BLACK Source: The Musical Times , SUMMER 2010, Vol. 151, No. 1911
(SUMMER 2010), pp. 19-38 Published by: Musical Times Publications Ltd.